

MITJA TROJAR

TEORIJA METAJEZIKA IN OPIS AVTONIMIJE V SLOVENŠČINI

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.29.2.06](https://doi.org/10.3986/JZ.29.2.06)

Članek opisuje odnos med metajezikom in objektnim jezikom ter osnovne pojme, uporabljene pri opisu metajezika in jezikoslovne terminologije. Navedene so posebnosti slovenskega metajezika, pri čemer je posebna pozornost posvečena pojavu avtonimije v jezikoslovnih besedilih.

Ključne besede: metajezik, avtonimija, terminologija, jezikoslovna terminologija, ponazarjalni zgledi

Theory of Metalanguage and Description of Autonymy in Slovenian

This article describes the relation between metalanguage and object language, as well as essential concepts used in the description of metalanguage and linguistic terminology. The article outlines special features of Slovenian metalanguage, with special attention devoted to autonymy in linguistics texts.

Keywords: metalanguage, autonymy, terminology, linguistic terminology, illustrative examples

1 Uvod

Naravni človeški jezik ima dve specifični lastnosti, po katerih se loči od drugih semiotičnih sistemov: zmožen je opisovati druge (nejezikovne) semiotične sisteme (tj. opravljati funkcijo metajezika teh sistemov, npr. sistemov znakov v logiki, matematiki, sistemov neverbalne komunikacije), hkrati pa omogoča opisovanje samega sebe, tj. z jezikom lahko opišemo jezik sam; noben drug semiotični sistem razen naravnega človeškega jezika ne more biti istočasno sredstvo in predmet opisa (gl. Rey-Debove 1997: 1–2). Z metajezikom so se v preteklosti ukvarjali predvsem filozofi in logiki, v jezikoslovju in semiotiki pa je bil deležen relativno

Mitja Trojar ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■
mitja.trojar@zrc-sazu.si <https://orcid.org/0000-0003-3334-2413>

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0038, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Gre za predelano in dopolnjeno različico drugega poglavja doktorske disertacije *Razvoj slovenske jezikoslovne terminologije v slovenskih slovnica v 18. in 19. stoletju* (Development of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars in the 18th and 19th Centuries), ki je bila obranjena leta 2017 na Univerzi v Novi Gorici pod mentorstvom izr. prof. dr. Kozme Ahačiča (gl. Trojar 2017).

malo pozornosti (z izjemo Jakobsona, Hjelmsleva, Barthesa in Harrisa). Najizčrnejši poskus opisa lastnosti naravnega človeškega metajezika je jezikoslovna teorija metajezika francoske jezikoslovke Josette Rey-Debove (gl. Rey-Debove 1971; 1979; [1985] 1997; [1989] 1997; 1990a; 1990b; 1997; 2001), ki je predstavljena v nadaljevanju.

2 METAJEZIK IN AVTONIMI V TEORIJI

Hjelmslev (1963: 119–120) umesti metajezik¹ v svojo teorijo z ugotovitvijo, da je na podlagi spoznanj iz logike naposled mogoče govoriti o obstoju semiotike,² »katere ravnina vsebine je semiotika. To je tako imenovani metajezik [...] (oziroma bi bilo treba reči: *metasemiotika*), s katerim je mišljena semiotika, ki se ukvarja s semiotiko; v naši terminologiji mora to pomeniti semiotiko, katere vsebina je semiotika. Jezikoslovje samo mora biti takšna metasemiotika.« V nadaljevanju Hjelmslev (1963: 120) definira *metasemiotiko* kot »znanstven/o/ semiotiko, katere ena ali več ravnin je semiotika (so semiotike)«, in doda, da si je po vzoru logikov mogoče zamisliti tudi znanstveno semiotiko, ki se ukvarja z metasemiotiko. *Metaznanstveno semiotiko* definira kot metasemiotiko, ki ima kot svojo objektno semiotiko znanstveno semiotiko.³ Pomembno je poudariti, da je *metasemiotika* po Hjelmslevu *znanstvena semiotika*; z *znanstveno semiotiko* je mišljena semiotika, ki je *operacija*.⁴ Vzporedno z *metasemiotiko* Hjelmslev *konotativno semiotiko* definira kot neznanstveno semiotiko (tj. kot semiotiko, ki ni *operacija*), »katere ena ali več ravnin je semiotika (so semiotike)« (Hjelmslev 1963: 120).⁵

1 Termin *metajezik* je v logiko uvedel Alfred Tarski leta 1930 (gl. Jakobson [1976] 1985).

2 Termin *semiotika* ima v Hjelmslevovi teoriji specifičen pomen; definirana je kot »hierarhija, v kateri vsaka od komponent dopušča nadaljnjo analizo v razrede, definirane z vzajemnim odnosom, tako da kateri koli od teh razredov dopušča analizo na derivate, definirane z vzajemno mutacijo« (Hjelmslev 1963: 134). Omeniti velja tudi hrvaški prevod (Hjelmslev 1980), kjer ang. terminu *semiotic* ustreza hrv. termin *jezik*, ang. terminom iz angleškega prevoda *scientific semiotic*, *connotative semiotic*, *metasemiotic*, *object semiotic* in *meta-(scientific semiotic)* pa v hrvaškem prevodu ustrezajo termini *znanstveni jezik*, *konotativni jezik*, *metajezik*, *jezik-objekt*, *metaznanstveni jezik*. *Semiotiko* gre torej tu razumeti kot »sistem pomenjanja« (fr. *système de signification*, gl. Barthes 1990: 200). V slovenskem prevodu Barthesovih *Elementov semiologije* (Barthes 1990) je uporabljen termin *konotativna semiotika* (z izrecnim sklicem na Hjelmslevovo teorijo).

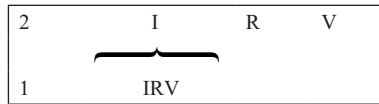
3 V Saussurjevi terminologiji je torej *semiologija* metasemiotika z neznanstveno semiotiko kot objektno semiotiko, *metasemiologija* pa metaznanstvena semiotika s semiologijami kot svojimi objektnimi semiotikami (Hjelmslev 1963: 120).

4 Hjelmslev (1963: 131) definira *operacijo* kot »opis, ki se sklada z empiričnim načelom«. Empirično načelo zahteva, da je opis neprotisloven, izčrpen in čim bolj preprost, pri čemer ima zahteva po neprotislovnosti prednost pred zahtevo po izčrpnosti, zahteva po izčrpnosti pa ima prednost pred zahtevo po preprostosti (Hjelmslev 1963: 11).

5 Razlika med *metasemiotiko* in *konotativno semiotiko* je torej zgolj v tem, da je prva znanstvena (je *operacija*), druga pa neznanstvena (ni *operacija*). Hjelmslev prvotni definiciji *metasemiotike* in *konotativne semiotike*, v katerih omenja ravnini izraza in vsebine, nadomesti z zgoraj navedenima. To utemeljuje s pojasnilom, da pojma *izraz* in *vsebina* nista primerna za formalne definicije, saj gre za arbitrami poimenovanji za prvini, ki sta definirani v opoziciji in negativno (Hjelmslev 1963: 120).

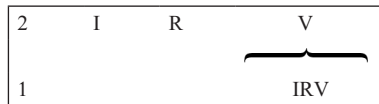
Barthes (1990) pretežno povzema Hjeltslevove opredelitve konotativne semiotike in metasemiotike (tj. metagovorice/metajezika, gl. op. 8). Poudarja, da je vsak sistem pomenjanja sestavljen iz izrazne ravnine (I) in vsebinske ravnine (V), pomen pa izvira iz razmerja (R) med tema ravninama. Pri konotativni semiotiki gre za to, da »prvi sistem (IRV) postane izrazna raven ali označevalec drugega sistema« (Barthes 1990: 200), kar ponazori s spodnjo shemo (gl. preglednico 1) in s formulo (IRV) RV.

Preglednica 1: Struktura konotativne semiotike (prirejeno po Barthesu 1990: 200)

Pri metasemiotiki (metajeziku) pa gre za to, da prvi sistem (IRV) postane vsebinska raven (označenec) drugega sistema, kar ponazori s spodnjo shemo (gl. preglednico 2) in s formulo IR (IRV).

Preglednica 2: Struktura metasemiotike (metajezika) (prirejeno po Barthesu 1990: 201)

Barthes (1990: 201) predstavi še eno shemo, ki je vzporedna z zgornjima dvema in že napoveduje teorijo metajezika J. Rey-Debove, saj izrazno in vsebinsko ravnino prevede na konkretnější nivo, tj. na nivo jezikovnega znaka (gl. preglednico 3).

Preglednica 3: Struktura konotacije in metajezika na ravni jezikovnega znaka (prirejeno po Barthesu 1990: 201)

Označevalec	Označenec		Označevalec	Označenec
Označevalec	Označenec		Označevalec	Označenec
Konotacija			Metajezik (metagovorica)	

Jakobson ([1954] 1996; [1958] 1996; [1976] 1985) poudarja, da metajezik (metajezikovna funkcija jezika) igra pomembno vlogo ne le kot znanstveni diskurz o jeziku, pač pa tudi kot del jezikovne kompetence posameznika (npr. pri usvajanju jezika, pri učenju tujih jezikov, v vsakodnevnih pogovorih).

V svoji teoriji metajezika J. Rey-Debove deli leksiko jezika L_1 na: (1) množico leksemov, ki se uporabljajo za opisovanje zunajjezikovne stvarnosti (npr. *pohištvo*, *sprehajati se*), (2) množico metajezikovnih leksemov, ki se uporabljajo, ko govorimo o jeziku L_1 ali jezikih L_2 , L_3 itd. (npr. *beseda*, *povedati*, *prislov*), in

(3) množico leksemov, ki so nevtralni glede na prvi dve množici, vendar se lahko v ustreznem kontekstu nanašajo na jezik oz. se rabijo metajezikovno (npr. *kratek* v besedni zvezi *kratek stavek*). Temeljno vlogo v metajeziku poleg metajezikovnih leksemov igrajo t. i. *avtonimi*, tj. elementi primarnega jezika v metajeziku. Termin *avtonimni* (kot pridevnik v zvezi *avtonimni izraz*) je uvedel filozof Rudolf Carnap:

Ker je ime za dani predmet lahko izbrano arbitrarno, je povsem mogoče kot ime za stvar vzeti to stvar samo ali kot ime za vrsto stvari vzeti stvari te vrste. Sprejmemo lahko na primer pravilo, da namesto besede 'vžigalica' na papir vedno postavimo vžigalico. Vendar pa se pogosteje od izvenjezikovnega predmeta za poimenovanje samega sebe uporablja jezikovni izraz. Izraz, ki je uporabljen na ta način, imenujemo *avtonimni*. V tem primeru je izraz na nekaterih mestih uporabljen kot poimenovanje za samega sebe, na drugih pa kot poimenovanje za kaj drugega. Da bi se izognili tej dvoumnosti vseh izrazov, ki se pojavljajo tudi avtonimno, je treba določiti pravilo, pod katerimi pogoji velja prva in pod katerimi pogoji velja druga interpretacija. (Carnap 1959: 156)

Avtonimiji⁶ so pozornost posvečali predvsem logiki (npr. Porfirij, Peter Abelard, filozofi dunajskega kroga), saj so opazili nevarnost napačnih sklepov, kakršnega ponazarja hudomušni Senekov silogizem: »Mus syllaba est. Mus autem caseum rodit; syllaba ergo caseum rodit« (»Miš je zlog. Miš prav tako gloda sir; zlog torej gloda sir«; Seneka 1967: 316). Znano je tudi npr. Quinovo (1981: 23) razlikovanje med *rabo* in *omembo* (ang. *use* vs. *mention*), tj. med primeri, ko beseda označuje (zunajjezikovni) predmet, in primeri, ko označuje ime predmeta, kar ponazarja z naslednjimi zgledi.

[1] Boston is populous. (Boston je gosto poseljen.)

[2] Boston is disyllabic. (Boston je dvozložen.)

[3] 'Boston' is disyllabic. ('Boston' je dvozložen.)

Izjava 1 je resnična, izjava 2 neresnična. Prva izjava vsebuje ime mesta, ime se nanaša na mesto. V izjavi 3 ni uporabljeno ime za mesto, pač pa ime za ime, vsebuje torej ime za dvozložno besedo. V prvi izjavi je ime mesta uporabljeno, v tretji pa omenjeno. Logiki za preprečevanje dvoumnosti, ki bi nastala zaradi nerazlikovanja med *rabo* in *omembo* besede/besedne zveze, navadno za označevanje besede/besedne zveze, ki je omenjena, tj. rabljena avtonimno, uporabljajo predvsem narekovaje.

V logiki hierarhija jezikov deluje tako, da je jezik nižje ravni kot podmnožica vključen v jezik višje ravni, tj. $n \subset n + 1 \subset n + 2 \subset n + x$. Rey-Debove opozarja, da je v semiotiki stanje drugačno, saj metajezik označuje jezik, vendar jezika ne vključuje, jezik in metajezik sta v razmerju le delne prekrivnosti, jezik n je vsebina

6 V tem članku se po Carnapu in Rey-Debove za poimenovanje elementa primarnega jezika v metajeziku uporablja termin *avtonim* (*avtonimija*, *avtonimni*). Termin *avtonim* (ang. *autonym*) sicer na področju jezikoslovja označuje tudi lastno ime, ki ga določena družbena, etnična ali druga skupina uporablja za poimenovanje same sebe ali svojega jezika.

jezika $n + 1$. Hierarhija jezikov je v principu navzgor neomejena (primarni, sekundarni, terciarni itd. jezik⁷), vendar so že primeri terciarnega jezika redki. Hierarhijo jezikov Rey-Debove opisuje tako:

Jasno se zdi, da je metajezik diskurz o jeziku (pri čemer je jezikoslovje znanstveni tip tega diskurza), da je metametajezik diskurz o metajeziku ali jezikoslovju (pri čemer je metajezikoslovje znanstveni tip tega diskurza), kvartarni jezik pa diskurz o metametajeziku ali metajezikoslovju (ki prav tako pozna znanstveni tip). (Rey-Debove 1997: 42)⁸

Rey-Debove svojo teorijo gradi na Hjelmslevovi konceptiji metajezika v Barthesovi izpeljavi. Za shematični prikaz avtonimije uporablja poenostavljeno Barthesovo formulo (pri čemer je izpuščen R): $I_1 (I_1 (V_1))$. Isti indeks ($_1$) pri obeh simbolih I, ki označujeta izrazno ravnino oz. označevalec, pomeni, da sta označevalec v jezikovnem znaku v primarnem jeziku in označevalec v avtonimu v sekundarnem jeziku ista. To stanje je mogoče opisati tudi z naslednjo formulo: $I_1 (V_2)$, kjer je $V_2 = I_1 (V_1)$. Preglednica 4 prikazuje konkretizirano shemo metajezika (prim. preglednico 3 zgoraj) oz. razmerje med jezikovnim znakom $I_1 (V_1)$ v primarnem jeziku in ustreznim avtonimom $I_1 (I_1 (V_1))$ v sekundarnem jeziku (metajeziku). Metajezikovne besede (tako terminološke kot neterminološke) imajo formulo $I_1 (I_x (V_x))$, npr. $I_{\text{glagol}} (I_x (V_x))$, pri čemer je I_{glagol} zaporedje črk oz. glasov $g + l + a + g + o + l$, indeks $_x$ pa nakazuje, da ta metajezikovna beseda zastopa množico različnih besed v primarnem jeziku (konkretno: množico vseh glagolov), npr. *teči*, *delati*, *snežiti*.

⁷ Primarni jezik je jezik, ki se uporablja za opisovanje zunajjezikovne realnosti. Sekundarni jezik (metajezik) se uporablja za opisovanje primarnega jezika (primarni jezik je objektni jezik sekundarnega jezika). Terciarni jezik se uporablja za opisovanje sekundarnega jezika (sekundarni jezik je objektni jezik terciarnega jezika) itn. Termin *objektni jezik* je torej relativen in označuje opisovani jezik na kateri koli ravni glede na metajezik na ravni neposredno nad opisovanim jezikom.

⁸ Opozoriti je treba, da Rey-Debove v izvirniku navedenega dela besedila uporablja fr. termine *langage*, *métalangage*, *métamétalangage*. Razmerja med temi sorodnimi termini Rey-Debove (1997: 20–21) v skladu s Saussurjevo delitvijo na *langue*, *parole* in *langage* opredeljuje tako: fr. *métalangue* 'metajezik' označuje kodirani metajezikovni sistem danega jezika, fr. *métadiscours* 'metadiskurz' je realizacija tega sistema. Celoto tako definirana metajezika in metadiskurza v danem jeziku Rey-Debove označuje s fr. terminom *métalangage* 'metagovorica'; gl. tudi Barthes 1990: 201; *métalangage* torej označuje metajezikovno funkcijo določenega jezika oz. metajezikovno funkcijo nasploh. Toporišič (1992: 106) *metajezik* definira kot »s/krajno enourni jezik opisa jezikovnih pojavov, npr. slovnično izrazje« (s čimer *metajezik* očitno omejuje na znanstveni tip). Toporišič (1992: 106) *metalingvistiki* pripisuje dva pomena: (1) 'veda o razmerju med jezikom in drugimi družbenimi pojavi' in (2) 'veda, ki proučuje metajezik'. V pričujočem članku fr. terminu *métalangage* praviloma ustreza termin *metajezik* (in ne *metagovorica*), saj gre za uveljavljen termin v slovenskem jezikoslovju, pri uporabi termina *metajezik* pa se računa na izkoriščanje možnosti metonimičnih pomenskih prenosov v ustreznih kontekstih (podlaga zanje so (pod)pomeni besede *jezik* v splošnem jeziku, prim. slovarski sestavek *jezik* v SSKJ2; 'sistem izraznih sredstev', 'uporaba tega sistema', 'kar omogoča sporazumevanje sploh' itd.). *Metajezik* torej lahko označuje tako sistem znakov za opisovanje jezika, dejavnost opisovanja jezika samo kot tudi funkcijo oz. sposobnost opisovanja jezika. Termin *metajezik* je v tej razpravi uporabljen za označevanje tako znanstvenega kot neznanstvenega opisovanja jezika.

Preglednica 4: Zgradba jezikovnega znaka v primarnem jeziku in avtonima v sekundarnem jeziku (z razlago leksema *mačka* iz eSSKJ)

Sekundarni jezik	I_1	I_1	V_1
$I_1 (I_1 (V_1))$	[máčka]	[máčka]	‘domača žival z ostrimi zobmi in kremplji ter daljšim repom, ki mijavka in lovi miši, ptiče’
Primarni jezik		I_1	V_1
$I_1 (V_1)$		[máčka]	‘domača žival z ostrimi zobmi in kremplji ter daljšim repom, ki mijavka in lovi miši, ptiče’

Zgoraj omenjeno hierarhijo jezikov oz. metajezikov je mogoče prikazati tudi s primeri izjav oz. prvin, ki se tipično pojavljajo na vsaki izmed ravni v hierarhiji metajezikov (gl. preglednico 5).

Preglednica 5: Hierarhija jezikov (prirejeno po Rey-Debove 1997: 44)

Ravni v hierarhiji jezikov →	Primarni jezik	Sekundarni jezik – metajezik	Terciarni jezik – metametajezik
Primer	/Zgodovina o tem zadovoljno molči./ ⁹ (Gigafida 2.0)	/molči je glagol/	/glagol je samostalnik/
Formula	/molči/:	/molči/: $I_1 (I_1 (V_1))$;	
	$I_1 (V_1)$	/glagol/: $I_2 (I_x (V_x))$	/glagol/: $I_2 (I_2 (I_x (V_x)))$

Rey-Debove k pojavu avtonimije sicer prišteva tudi premi govor, česar ne priznavajo vsi raziskovalci (gl. Rey-Debove 1997). Premi govor ni predmet tega članka, v naslednjem razdelku je pozornost usmerjena na avtonime, ki kot jezikoslovni zgledi nastopajo v jezikoslovnih besedilih, in avtonime v neznanstvenem metajeziku.

⁹ V preglednici so uporabljene oznake, ki jih uporablja Rey-Debove (1997): poševni oklepaji zaznamujejo citirane elemente, ležeči tisk znotraj poševnih oklepajev zaznamuje avtonimizirane elemente. Indeksa pri I_1 in I_2 sta različna zato, ker v preglednici simbola I_1 in I_2 označujeta različno zaporedje črk/glasov.

3 AVTONIMIJA V SLOVENSKEM JEZIKU

Avtonimi izkazujejo zanimive jezikoslovne lastnosti.¹⁰ V razdelkih 3.1–3.4 so opisane njihove posamezne značilnosti s ponazarjalnim gradivom (s poudarkom na jezikoslovnih besedilih v slovenščini). Ponazarjalni zgledi so izbrani iz gradiva, ki ga sestavlja 20 jezikoslovnih člankov (z različnih podpodročij jezikoslovja, objavljenih v revijah *Slavia Centralis*, *Slavistična revija* in *Jezikoslovni zapiski* v obdobju 2016–2022) in pet jezikoslovnih monografij, po potrebi pa so bila uporabljena še druga jezikoslovna besedila (npr. odgovori iz *Jezikovne svetovalnice*) ter članki in monografije, ki niso bili vključeni v prvotni nabor gradiva. Nekateri zgledi so navedeni tudi iz neznanstvenih (tj. nejezikoslovnih) besedil, z iskanjem najdenih v korpusu *metaFida v1.0*, v korpusu govorjenih besedil, ki tvorijo del baze *Artur*,¹¹ na spletu ali v oddajah RTV Slovenija. Primeri torej večinoma ilustrirajo znanstveni metajezik, a tudi neznanstvenega.¹² Navedki so oštevilčeni, dodan je

-
- 10 Francoska slovnica *Le bon usage* (Grevisse – Goosse 2008: 582) pri opisu avtonimnih samostalnikov v francoščini našteva naslednje njihove lastnosti: uporaba ležečega tiska in narekovajev za označevanje avtonimnosti v pisavi, sposobnost avtonimiziranih prvin, da prejmejo naglas, in ločenost od predhodnih besed v govorni verigi (zaradi česar pogosto pred njimi ne pride do t. i. vezanja (fr. *liaison*)), avtonimni samostalniki so moškega spola (avtonimi izgubijo spol, število in osebo, ki jih imajo njihove neavtonimizirane ustreznice v primarnem jeziku); kadar so rabljeni v množini, se formalno ne pregibajo v številu (tj. prejmejo ničto končnico za tvorbo množine, prim. Grevisse – Goosse 2008: 680), pogosto se rabijo brez člena, avtonimi iz tujih jezikov načeloma ohranjajo izvorno obliko iz svojega jezika.
- 11 Govorna baza *Artur* je nastala v sklopu projekta *Razvoj slovenščine v digitalnem okolju* (RSDO), ki sta ga financirala Ministrstvo za kulturo in Evropski sklad za regionalni razvoj. Osnovni cilj drugega sklopa projekta RSDO, ki ga je vodila izr. prof. dr. Darinka Verdonik (FERI UM), je bil izdelati razpoznavalnik govora za slovenski jezik, v ta namen pa je bilo v okviru projekta posnetih čez 1000 ur govora. Iskanje za potrebe te razprave je bilo opravljeno po t. i. standardiziranih (poknjizjenih) zapisih treh govornih podkorpusov, in sicer po podkorpusu javnega govora (govor na javnih dogodkih, npr. simpozijih, in v radijskih oddajah), podkorpusu nejavnega govora (govor, ki ni bil posnet v javnosti, npr. dialogi in odgovori na vnaprej pripravljena vprašanja) in podkorpusu parlamentarnega govora (monološke razprave v Državnem zboru RS, namenjene javnosti), ki skupno obsegajo čez 300 ur posnetkov govora v formalnih in neformalnih govornih položajih. Vsi trije omenjeni podkorpusi skupaj vsebujejo 3363 datotek trs s standardiziranimi zapisi in 3363 datotek trs s pogovornimi zapisi, ki so bile ročno pregledane in popravljene (skupaj pribl. 4,86 milijona pojavnic: 2,43 milijona pojavnic v standardiziranih zapisih in še enkrat toliko v ustreznih pogovornih zapisih – podatki so bili pridobljeni s konkordančnikom *WordSmith Tools 8.0* –, oziroma skupaj vsaj 8805 avtorskih strani standardiziranih zapisov (preračunano na 300 ur govora na podlagi podatkov za parlamentarni govor) ter po oceni vsaj 7500 avtorskih strani ustreznih pogovornih zapisov).
- 12 Za potrebe te razprave jezikoslovna besedila oz. jezikoslovni strokovni jezik niso podrobneje diferencirani na znanstveni jezik, praktičnostrokovni jezik in navadni strokovni jezik (prim. Toporišič 2000: 28–29), pač pa je uporabljena poenostavljena delitev na znanstveni in neznanstveni metajezik. Pozornost je usmerjena pretežno na znanstveni (meta)jezik, tj. na znanstvene monografije in izvirne znanstvene članke, čeprav bodo nadaljnje raziskave morale raziskati tudi morebitne razlike v metajeziku med znanstvenimi in drugimi tipi jezikoslovnega strokovnega jezika.

podatek o tem, ali gre za znanstveni ali neznanstveni metajezik,¹³ ponekod pa še krajše pojasnilo o kontekstu besedila.

3.1 Načini označevanja avtonimov v pisnih besedilih

V pisnih jezikoslovnih besedilih so avtonimi, tj. citirani elementi primarnega jezika v sekundarnem jeziku, pogosto tipografsko označeni z ležečim tiskom, kot kažejo spodaj navedeni zgledi **4** (npr. **dröb*), **5** (npr. *bandži skok*) in **6** (npr. *Nasprotja se privlačujejo*).

- [4] Odrazi praslovanskega ijevskega samostalnika **dröb* "drobir, parvulum fragmentum" so v ostalih slovanskih jezikih naslednji: ženski spol: hr. in sr. *dröb*, Red *dröbi* "košček, drobtina", bg. *drob* "ulomek", r. *drobb*, Red *drobi* "majhni koščki česa razbitega, šibre, ulomek"; moški spol: p. *dröb*, Red *drobiu* "perutnina", br. nar. *drob*, Red *drobi* "šibra" (SP IV, 248). (Čepar 2017: 59; znanstveni metajezik)
- [5] Po pogostnosti skupom sledijo sestave, npr.: *bandži skok*, *čip kartica* [sinonim *čipna kartica*], *fitness oprema*, *fitness program*, *noni sok*, *plonk listek*, *rave zabava*. (Petric 2018: 95; znanstveni metajezik)
- [6] Nekatere variante PE, ki so bile v SSKJ-ju predstavljene kot osnovne (in edine), najverjetneje niso bile reprezentativne niti v času nastanka slovarja, npr. *Nasprotja se privlačujejo* ali *Čas je zlato* namesto *Nasprotja se privlači*jo in *Čas je denar*. (Meterc 2019: 34; znanstveni metajezik)

Avtonimi so v jezikoslovnih delih lahko označeni tudi kako drugače, npr. s krepkim tiskom (**7**), z uporabo posebnih znakov/simbolov (**8**) ali z zamikom odstavka, znotraj katerega je naveden daljši (oštevilčen) zgled (ali zgledi) (**9**).

- [7] If the masculine forms **profésor/dóktor** are used with the woman's Christian name and surname then the masculine form of the surname is used, e.g. **dóktor** **Martína Bóršnik**. (Herrity 2016: 50; znanstveni metajezik)
- [8] Na primer, v slovenščini se fonem /n/ udejanja v treh različicah: kot [ŋ] pred glasovi [k, g, x] (*Anka, Anglija, Anhovo*), kot [nj] (pri nekaterih govoricah), ko mu sledi j# ali jC (*konj, konjski*), ter kot [n] povsod drugje (*nos, ena, dan*). [...] Na primer, fonem /n/ bo zapisan s črko "n" tako v besedi *nos* kot v besedi *Anka*, čeprav se izgovora fonetično razlikujeta. (Marvin idr. 2019: 543; znanstveni metajezik)
- [9] (3) rušč. Ваша заявка_{НОМ} рассматривается. (trpna zgradba)
slvn. Vaša prijava se obravnava.
štok. Vaša prijava se razmatra. (Uhlik – Žele 2022: 270; znanstveni metajezik)

V zgledu **7** so avtonimi označeni s krepkim tiskom (sicer znotraj angleškega metajezika). V **8** avtonimijo označujejo posebni znaki/simboli: // (/n/; poševna oklepaja označujeta fonem oz. fonemsko transkripcijo), [] ([k, g, x] in [n]; oglata oklepaja označujeta variante fonemov oz. fonetično transkripcijo), " " ("n"; zgornji resični narekovaji v konkretnem besedilu označujejo črke), znak # (j#; # označuje besedno mejo), simbol C (jC; C je simbol za soglasnik). V zvezi z omenjenimi znaki

¹³ Kot neznanstveni metajezik se načeloma obravnava tudi metajezik v znanstvenih/strokovnih besedilih drugih strok, npr. s področja ekonomije.

in simbolom je treba opozoriti tudi, da le-ti veljajo za zadostne označevalce avtonimije, ker elementi primarnega jezika ob njih niso postavljeni v ležeči tisk. V 9 avtonimnost zgledeov grafično označuje zamik odstavka in navedba jezika, čeprav nekateri avtorji tudi pri takih navedbah zgledeov ohranjajo ležeči tisk (gl. npr. zglede v Grošelj 2020, ki so oštevilčeni, ni pa pri vseh posebej naveden jezik zgledeov).

Zlasti v preglednicah in seznamih znotraj jezikoslovnih člankov in monografij so avtonimi lahko tudi neoznačeni, če je iz konteksta jasno, da gre za elemente primarnega jezika, gl. spodaj zglede 10.

[10] SLA V136.01 'ključ' (2/7)

T001 ključ

T002 ključ

T003 ključ

T004 ključ [...] (SLA 2.1: 46, znanstveni metajezik)

V zgledeu 10 so avtonimi za številčkami posameznih točk SLA (T001, T002 itd.) navedeni v fonetični transkripciji (ključ) brez posebnih dodatnih grafičnih ali tipografskih oznak (npr. narekovajev, ležečega tiska, krepkega tiska itd.). Del konteksta (koteksta), ki omogoča interpretiranje besed, navedenih na leksičnih kartah v SLA 2.1, kot avtonimov, je uvodni del SLA 2.1, zlasti poglavje o fonetični transkripciji (gl. SLA 2.1: 9–31).

Zglede 11 kaže, da je tudi tuja (nelatinična) pisava lahko označevalec avtonimije, ker razlika med slovensko latinično pisavo in nelatinično cirilico že sama po sebi ustvari dovoljšen kontrast med primarnim in sekundarnim jezikom.

[11] Na to, da se izgovor šn umika, kažejo besede, v katerih so nekdanje govorili šn, npr. верёвочный, порядочный, danes pa je tak izgovor že zastarel in narečno obarvan. (Jakopin 1968: 42, znanstveni metajezik)

V zgledeu 11 velja opozoriti tudi na to, da je drugi, latinično pisani avtonim, ki označuje izgovor soglasniškega sklopa (šn), označen s krepkim tiskom.

V pisnih nejezikoslovnih besedilih se avtonimov pogosto ne označuje s posebnimi tipografskimi ali drugimi oznakami, gl. zglede 12 in 13, če pa so avtonimi označeni, se jih označuje z ležečim tiskom (tako kot tipično v jezikoslovnih besedilih) (14), z različnimi tipi narekovajev (15, 16) ali s krepkim tiskom (17).

[12] Naj danes rubriko N. N. posvetimo besednemu izobraževanju. Večina vas je zagotovo že slišala za besedo oksimoron, za vse, ki morda ne veste povsem natančno, kaj ta tujka pomeni, pa ponujamo definicijo Slovarja slovenskega knjižnega jezika: besedna figura iz dveh izključujočih se pojmov, bistroumni nesmisel. Seveda SSKJ ob vseh izrazih vedno ponudi še smiselno uporabo. (*Dnevnik* 2022; neznanstveni metajezik, kontekst: N. N. je satirična rubrika v časopisu *Dnevnik*, ki komentira aktualne dogodke)

[13] Izraz lažne novice je po navedbah strokovnjakov neustrezen, ker ne zajema kompleksnosti problema dezinformacij, ki vključujejo tudi vsebine, kjer se izmišljene informacije prepletajo z dejstvi. (*24ur.com* 2018; neznanstveni metajezik, kontekst: članek Slovenske tiskovne agencije)

Strokovnjakom se zdi izraz dezinformacije ustrežnejši kot lažne novice, objavljen na portalu 24ur.com, poroča o prvem sestanku skupine strokovnjakov za boj proti dezinformacijam leta 2018)

- [14] Izraz *resentiment* uporabljam v kontekstu in smislu sovražnega zavračanja vsake oblasti, kolikor ni "naša"; zavračanja ob zavedanju in v strahu, da se "nam samim" oblast lahko tudi kdaj izmakne. (Frankovič 2022; neznanstveni metajezik, kontekst: komentar na spletnem mestu Portal+)
- [15] Izraz »harmoniziran« pomeni, da vse države v Evropski uniji uporabljajo enako metodologijo. S tem je mogoče podatke za eno državo primerjati s podatki za druge države. (ECB 2023; neznanstveni metajezik)
- [16] Če pri prevodu izraza '*separation of powers*' v slovenski jezik sledimo popolni zvestobi izvirniku, to besedno zvezo poimenujemo 'razdružitvev moči' ali 'ločitev moči'. (Porčnik 2022: 61; neznanstveni metajezik)
- [17] Tretjo osebo množine v angleščini **they** za poimenovanje uporabljajo tisti, ki se ne identificirajo niti kot moški niti kot ženske, zato imajo raje to obliko zaimka, da se s tem izognejo tradicionalni moški obliki on in ženski obliki ona, piše STA. (Siol.net 2020; neznanstveni metajezik)

V zgledih **12** in **13** avtonima *oksimoron* in *lažne novice* nista posebej tipografsko označena. Res pa je, da avtonimijo označujeta metajezikovna leksema *beseda* in *izraz* (prim. 3.3). Zanimiv je tudi zgled **16**, v katerem je avtonim v angleščini označen z resicama ('...') in hkrati z ležečim tiskom, slovenska avtonima pa le z resicama. V **17** je avtonim označen s krepkim tiskom. Za označevanje avtonimije se sicer uporabljajo še druge kombinacije grafičnih/tipografskih sredstev (npr. različne barve za označevanje slovarskih zgledov, gl. npr. zglede v eSSKJ16, ki so označeni z zeleno barvo) oziroma tudi druge vrste narekovajev.

Za jezikoslovne razprave je značilna tudi raba zgornjih narekovajev ('x', t. i. pomenski narekovaji, gl. Weiss 2017) in drugih sredstev, ki se uporabljajo za označevanje pomenskih opisov leksemov, besednih zvez, stavkov, povedi, gl. zglede **18–24**.

- [18] Primerov *česnik* 'česen', *cinček* 'malo ali nedoraslo bitje' in *fiček* 'fičko' ne opredeljujemo kot manjšalnice, saj pripونا tvorjenk besednopomensko ne opredeljuje, ampak ima le strukturalno funkcijo. (Koletnik 2017: 25; znanstveni metajezik)
- [19] Praslovanski samostalniki na *-ar- imajo torej naslednje besedotvorne pomene (zaporedje je relativnokronološko glede na čas nastanka): 1) besedotvorni predhodnik je samostalnik: opravar / nosilec povezave: psl. **ključь* 'ključ' → **klučarь* 'tisti, ki ima opraviti/zvezo s ključem' > stsl. *ključь* 'ključ' → *ključarь* 'ključar'; psl. **ryba* 'riba' → **rybarь* 'tisti, ki ima opraviti/zvezo z ribo' > stsl. *ryba* 'riba' → *rybarь* 'ribič'; psl. **vino* 'vino' → **vinarь* 'tisti, ki ima opraviti/zvezo z vinom' > stsl. *vino* 'vino' → stsl. *vinaрь* 'vinogradnik'; psl. **vorta* 'vrata' → **vortarь* 'tisti, ki ima opraviti/zvezo z vrati' > stsl. *vrata* 'vrata' → *vratarь* 'vratar'; psl. **grъньць* 'lonec' → **grъньčarь* 'tisti, ki ima opraviti/zvezo z loncem' > (st)sl. *grъньць* 'lonec' → *grъньčarь* 'lončar' [...]. (Šekli 2021: 143; znanstveni metajezik)
- [20] Določen segment v aktualnih slovarjih neregistriranih besed se iz nestandardnih besedil v splošno besedišče vključuje po že znanih besedotvornih postopkih, npr. *profilka* – ,slika na uporabnikovem FB profilu': zamenjati profilko, nova profilka, *bizarka* – ,kar je bizarno': petkova bizarka, *naslovka* – ,naslovna stran': naslovka revije, *bolniška* – ,bolniški stalež': mesec bolniške, *armaturka* – ,armaturna plošča': del armaturke. (Gantar idr. 2018: 464; znanstveni metajezik)
- [21] Prispevek prinaša zgodovinski in etimološki prikaz samo v slovenščini znane besede *nebina* »cvetica astra«, ki je pri nas zapisana šele v 19. stoletju, a je njen obstoj posredno dokazljiv že

za 18. stoletje. Čeprav je cvet nebine vijoličasto modre in ne nebesno modre barve, slovensko poimenovanje te cvetice po nebesni modrini ni osamljeno, saj podobno pomensko motivacijo najdemo tudi v nekaterih drugih jezikih. (Snoj 2017: 297; znanstveni metajezik)

- [22] Ta sestoji iz podstave *hiš-* in priponskega obrazila *-ica*, ki pomeni 'majhno, ljubko', *majhna hiša* pa je besednozvezna podstava. (SP Pravila: 109; znanstveni metajezik)
- [23] Z malo začetnico pišemo: [...]
5. občne besede iz osebnih imen (rojstnih, krstnih) ali priimkov, kadar zaznamujejo vrsto pojavov: *jurček* (goba), *jur* (tisočak), *štefan* (steklenica), (*bodeča*) *neža*, (*mila*) *jera*, *judež* (izdajalec), *silvester* (silvestrovanje, zadnji večer v letu); *volt*, *ford*, *tesla*, *rentgen*, *bazedov* (bolezen) [...]. (SP Pravila: 18; znanstveni metajezik)
- [24] Prednost neosebni glagolski oblik je prav v tem, da glagolske osebe ne izražajo, ker je ali že izražena (*Nočem kričati* = nočem, da bi (jaz) kričal; *Greš kosit* = greš, da boš (ti) kosil; *Molče so šli* = ko so šli, so (oni) molčali [...]. (Toporišič 2000: 346; znanstveni metajezik)

Zgleda **18** in **19** kažeta najpogostejši sredstvi za označevanje pomenskih opisov (zgornji narekovaji – 'česen' in resici – 'vino'). Zgledi **20–22** kažejo še rabo enojnih spodnje-zgornjih narekovajev (**20** – 'bolniški stalež'), dvojnih srednjih narekovajev (**21** – »cvetica astra«¹⁴ in dveh opuščajev v vlogi narekovajev (**22** – 'majhno, ljubko'). V zgledu **4** (gl. zgoraj) so rabljeni dvojni zgornji narekovaji ("drobir, parvulum fragmentum"). Zgled **23** kaže, da je pomenski opis lahko nakazan z oklepaji (in v navadnem tisku), v **24** pa ga uvaja poseben znak (=, ki nakazuje pomensko ekvivalentnost).

Tudi omenjeni pomenski opisi v zgoraj navedenih zgledih **18–24** so primeri avtonimov.¹⁵ Ko jezikoslovci/jezikoslovke v pomenske narekovaje ugnezdijo npr. besedno zvezo 'armaturna plošča' (ali 'armaturna plošča' ali 'armaturna plošča' itd.), s tem selektivno zajamejo le njen pomen. Besedna zveza (beseda, stavek itd.) je s tem iztrgana iz primarnega jezika, je avtonimizirana; z 'armaturna plošča' je v metajeziku (sekundarnem jeziku) vzpostavljen sklic na pomen besedne zveze *armaturna plošča* v primarnem jeziku, besedna zveza (tj. njen pomen) je torej (po Quinu) omenjena in ne rabljena.

3.2 Velikost in položaj avtonimov v jezikovni zgradbi

Avtonimi lahko označujejo elemente primarnega jezika z vseh ravni jezikovne zgradbe

Metajezik lahko z avtonimi zajame ne le besede (lekseme), pač pa tudi elemente, ki so strukturno na nižji (sestavine besed) ali na višji ravni od besede (besedne zveze, stavki, povedi, besedilo); avtonimizirani elementi so torej lahko različno dolgi in se v metajeziku uporabljajo za navajanje pojavov z vseh ravni jezikovne zgradbe, gl. zglede **25–33**.

¹⁴ Prim. tudi zgled **50** (razdelek 3.4) spodaj, kjer dvojni srednji narekovaji označujejo poknjžene lekseme, npr. *žejlo* »žejalo«, občasno pa so znotraj njih dodani tudi pomenski opisi, npr. *lotornije* »lotrnije«, »prešuštva« (Žejn 2016: 420).

¹⁵ Pri tem ni bistveno, ali gre za sinonime, približne pomenske uvrstitve ali natančne pomenske razlage.

- [25] Število pojavitev fonema /dʒ/ se določi tako, da se prešteje število kombinacij črk "dž" ter število črke "đ". (Marvin idr. 2019: 543; znanstveni metajezik)
- [26] V nekaterih primerih sta *sp* in *st* nasproti *šp* in *št* in rabi za pomensko ločevanje: *instruirati* – *inštruirati*, *inspekcija* – *inšpékcija*; lahko sta tudi prosti ali drugačni varianti: *inštitút* – *institut*, *instalácija* – *inštalácija*, *stádion* – *štádion*, *stárt* – *štárt*, *béstija* – *béštija*, *béštja*. (SP Pravila: 146; znanstveni metajezik)
- [27] Arealna razporeditev besedotvornih različic se kaže na karti za pomen 'materin brat', knjižno *ujec* (SLA 1.1: 255, 1/113, V616, avtorja Matej Šekli in Urška Petek), kjer se izmed tvorjenk s korenem *uj-* najpogosteje pojavlja *ujec*, in sicer v primorski, dolenski, panonski in koroški narečni skupini (severnopohorsko-remšniško, del podjunskega narečja). Tvorjenke s pripono *-ej* so zapisane v govorih na stičišču podjunskega, rožanskega in obirskega narečja, tvorjenka s pripono *-ek* pa v južnih prekmurskih govorih. (Horvat 2016: 83; znanstveni metajezik)
- [28] Prekrivne so zlasti kategorije t. i. večjih pomenskih premikov, kamor sodijo premiki, vezani na dnevne dogodke (*vztrajnik*), na razlike v registru (*penzion* – ‚upokojitev oz. pokojnina‘) in na razlike v mediju (*sledilec* – ‚uporabnik, ki spremlja objave drugih uporabnikov na družbenih omrežjih‘). Med t. i. manjšimi pomenskimi premiki pa oženje pomena (*posodobiti* – ‚nadgraditi delovanje računalniškega sistema ali njegove vsebine‘). (Gantar idr. 2018: 465; znanstveni metajezik)
- [29] O predložnih zvezah, ko od upravljajočega glagola ostane samo še začetna oz. izhodiščna glagolska motivacija brez slovnično-pomenskega vpliva, lahko govorimo v primerih *dati nekaj na stol / pod stol / za stol* (nasproti *dati nekaj na oblube / prijatelje*), umanjkanje konkretnega povedkovega vpliva pa se odraža tudi v razširjenjem izboru predložne rabe *na stol / pod stol / za stol* (prim. Kroupová 1980: 51). (Žele 2019: 24; znanstveni metajezik)
- [30] Frazem *ločiti ljuljko od pšenice* je v obeh korpusih zelo redek. Pojavi se samo en nesporen frazeološki primer, in sicer v korpusu *Gigafida 2.0*. (Trivunović 2022: 44; znanstveni metajezik)
- [31] 4. poved pa je stavčno priredje: prvi del tega priredja je prosti stavek z izhodiščem *Ob njem* na začetku, kot predvideva naše pravilo; drugi del priredja je podredno zložen: začetek glavnega stavka (*na nogah*) je kot izhodišče po pravilu na začetku, jedro (odvisnik *kje je spal Janezek*) pa na koncu (*je še čutil je prehod*). (Toporišič 2000: 672; znanstveni metajezik, kontekst: z vidika členitve po aktualnosti je analizirana poved »*Ob njem* je šlo čevrljanje otročičev; *na nogah* je še čutil, kje je spal Janezek« (prav tam) kot primer stavčja)
- [32] Vzporedno s to odvisnostjo se pojavlja tudi že omenjeni problem relativnosti glede na točko opazovanja v času, saj je »pozitivnost« oz. »negativnost« odvisna od gledišča oz. zazrtosti govorca v pomenski situaciji (bodisi v preteklost ali prihodnost): [...]
 ▫ *Mestna občina je tudi z robotimi in nepriljubljenimi potezami sicer vzpostavila prevlado nad objekti in zdaj je tudi zakonodaja na tem področju jasna: kjer bo občina v bodoče ugotovila svoj interes, bodo objekti postali občinska last.* (Šorli 2020: 112; znanstveni metajezik)
- [33] 1. *Smo nosil vunene tanke yladke krile, se reklo mušola.*
 2. *So ble plätäræne, kanončäræne.*
 3. *Žnidärca jäh jə diälla.*
 4. *Krile so ble s ciäla, färštanjæste.*
 5. *Potle, kädär sän si jäst žə porčila, so začal krile od pu dol.*
 6. *Moja tašča so miäl pa černe dnye krile, odzat dviä pleti an dol u koncu še kamuf.* (Zuljan Kumar 2022: 98; znanstveni metajezik, kontekst: navedenih je prvih šest (od 37) povedi narečnega besedila, v katerem govorka pripoveduje o pretekli oblačilni kulturi v Brdih)

V zgledu 25 so avtonimizirani fonem /dʒ/, dvočrkje "dž" in črka "đ". V 26 so med drugim avtonimizirani soglasniški sklopi *sp*, *st*, *šp* in *št*. V 27 so med navedenimi avtonimi najmanjše pomenonosne enote; koren *uj-* ter priponi *-ej* in *-ek*. V 28 so z ležečim tiskom avtonimizirani leksemi (besede), npr. *penzion* in *posodobiti*. V zgledu *dati nekaj na oblube / prijatelje* v 29 je avtonimizirana glagolska zveza,

podobno tudi v 30, kjer je avtonimizirana zveza frazem (v slovarski obliki). V 31 je s *kje je spal Janezek* iz primarnega jezika zajet stavek (odvisnik). Zgled 32 prikazuje avtonimizirano poved (*Mestna občina ...*), 33 pa daljše avtonimizirano besedilo, sestavljeno iz več povedi (izrekov).

Zgledi 25–33 kažejo, da je z avtonimizacijo iz govora (besedila) v primarnem jeziku mogoče v metajezik zajeti kateri koli, poljubno dolg element jezika s katere koli ravni opisa in ga tematizirati, pri čemer je segmentacija govorne verige, ki poteka prek avtonimnih zgledov v metajeziku, načeloma arbitrarna, segmentaciji govorne verige pa sledi izdelava pojmovnih sistemov, ki hierarhizirajo pojme, ustvarjene pri opisu. Stvar jezikoslovne skupnosti pa je, da določi, katere segmentacije so pravilne, ustrezne, relevantne.¹⁶

3.3 Uvajanje avtonimov v sobesedilo

Avtonimi so v jezikoslovnih in nejezikoslovnih besedilih lahko uvedeni z metajezikovnimi leksemi, ki so v jezikoslovju pogosto, a ne nujno termini, gl. zglede 34–38.

- [34] Za del fraznih glagolov enobesedna sopomenska nadomestila nudijo besedotvorno primarnejshe tvorjenke: za zvezo *delati razdeljenje* npr. rabe glagola *deliti*, saj se drugotni nedovršnik *razdeljevati*, na katerega se tvorbeno navezuje glagolnik *razdeljenje*, ne pojavlja. (Merše 2019: 147; znanstveni metajezik)
- [35] Kazalni zaimek *ta, tega* (v MBL le enkrat *tiga*) ima v obeh izdajah tudi obliko z dodano členico *le-*: *letá, letú – leta, letu, letega* idr. (Orel 2021: 163; znanstveni metajezik)
- [36] Hvala, predsedujoči. Postopkovno se na vas obračam [premor] s poizvedbo, koliko je ura, [premor] katerega dne smo in katero leto se piše, [premor] ker tole, kar smo ravnokar poslušali, lahko zamenjamo besedo 'migrant' z besedo 'jud' [premor] pa se bomo instantno vrnili v čas petinsedemdeset let nazaj. Podkorpus parlamentarnega govora (DZR_1444.std; govorec Miha Kordiš (PS Levica), neznanstveni metajezik, kontekst: razprava po predstavitvi 16. točke dnevnega reda (obravnavna predloga za razpis posvetovalnega referenduma o obravnavi migracij) na 4. seji DZ RS 30. 1. 2019)
- [37] No, iz tega se je pozneje razvila tudi neka oblika, ki jo danes imenujemo romanje. #Eem, ime je

16 Iz povedi »Ob njem je šlo čevrljanje otročičev; na nogah je še čutil, kje je spal Janezek« (gl. zgled 31 zgoraj) je med drugim mogoče z avtonimizacijo izdvojiti segmente *njem je, jem je, vrlj, vrlja*. Naloga jezikoslovja je, da oceni, kateri, če sploh kateri, je relevanten. Zelo zanimivo dilemo odpira Toporišičeva *Slovenska slovnica* – dragocen vir zgledov za proučevanje slovenskega metajezika –, v kateri so v opisu prisotne tudi ničte prvine. Ena izmed takih prvin je ničti dopustni veznik \emptyset , ki ga Toporišič (2000: 444) navaja v trojici skupaj z istovrstnima dopustnima veznikoma: *ako, če, \emptyset* . To skupino veznikov komentira in z zgledi ilustrira tako: »Bolj občevalen je veznik *če*, medtem ko je *ako* zastarel, veznik \emptyset čustveno obarvan: *Ak bi živela vekomej, / kar si mi bla, ne boš naprej*. (P) – *Upanje, Lovre, upanje živi človeka, / če ga že vse drugo zapusti*. (Jj) – *Naj gre pevec v daljno Kino, / še naprej se pot mu kaže*. (P) – *Stori mu še tako uslugo, / že drugi dan te na cesti ne bo poznal*.« (Toporišič 2000: 444) Veznik \emptyset je prvina, ki v primarnem jeziku ne obstaja. Je konstrukt jezikoslovca, ki to prvino postulira po primerjavi povedi z veznikoma *ako* in *če* s povedjo, ki jima je formalno podobna (je dvostavčna), a ne vsebuje glasovno izražene veznika. V tem smislu bi lahko govorili o *psvedoavtonimu*, in sicer zato ker avtonimizirani element ni prisoten v primarnem jeziku, pač pa ga v metajeziku na podlagi analize doda (postulira) jezikoslovec in ga postavi na isto raven kot druge avtonime, tj. kakor da bi bil dejanski, pravi element primarnega jezika.

dobila po mestu Rim ali Roma, kamor so hodili ljudje, #eem, na grob svetega Petra, ki je umrl v Rimu in je danes pač pokopan v, #e, cerkvi svetega Petra v Vatikanu. In, #e, so hodili tja, da bi se mu počastili(), da bi ga pač počastili, da bi ga častili. #E, in tem ljudem, ki so pač šli v Rim, so rekli romarji in od tega je prišel izraz romanje, ki se seveda pozneje ni dogajalo samo v Italiji, ampak so pozneje šli tudi recimo na grob Mohameda, a ne, v Meko, svete kraje, #e, pomembne za islamske, #eem, za islamsko religijo, za muslimane, torej Medina, Meka in še marsikaj drugega. (Podkorpus nejavnega govora Artur-N-G6059-P605901-std; oznaka govorca G6059, neznanstveni metajezik)

- [38] **beseda** /.../ 1. jezikovna enota iz glasov ali črk v govoru ali pisanju, ki nekaj pomeni; SODOBNA USTREZNICA: beseda /.../ Pertei **beffedi** kruh imamo faftopiti, vfo telefno potrebo, Sakai tu S. Pifmu zheftu fteinf[!] kruhom, vfo shlaht shpisho inu piteye imenuie TC 1575, 123 /.../ Kakou glas ali rafum ima ta Iudouska **befeda**, Hofanna? Letak, kakor da bi rekli. O bog dai frezho inu Gnado Sinu Daidouimu JPo 1578, I,6a. (eSSKJ16, iztočnica *beseda*; neznanstveni metajezik)

V 34 in 35 večino avtonimov uvajajo termini, npr. *zveza*, *glagol*, *kazalni zaimek*, *členica*. Kot kažeta zgleda 36 in 37, v govornem jeziku metajezičkovni leksemi delujejo kot označevalci avtonimije (prim. razdelek 3.1, kjer so opisani označevalci avtonimije v pisnem jeziku), konkretno gre za metajezičkovna leksema *beseda* (»besedo 'migrant' z besedo 'jud'«¹⁷) in *izraz* (»izraz romanje«).

Zgled 38 je skrajšani slovarski sestavek za iztočnico *beseda* v eSSKJ16 in ilustrira avtonimijo v najstarejšem obdobju slovenskega knjižnega jezika (»**beffedi** kruh« v TC 1575, »ta Iudouska **befeda**, Hofanna« v JPo 1578), avtonima iz obeh navedenih del sta uvedena z metajezičkovnim leksemom *beseda*. Oznaka »neznanstveni metajezik« v opisu zgleda 38 se nanaša na nejezikoslovne (neznanstvene) zglede, navedene iz protestantskih del (konkretno TC 1575 in JPo 1578), tj. na Trubarjevo in Juričičevo nejezikoslovno metajezičkovno dejavnost, in ne na slovarski sestavek kot celoto.¹⁸ Kot pokaže pogled v Korpus 16, primerov avtonimne

17 Resici ('...') sta bili kot označevalci avtonimije v standardizirani zapis seveda dodani naknadno, tj. med popraviljem avtomatskih pretvorb pogovornih zapisov v standardizirane.

18 Prav to opozorilo kaže, kako previden je treba biti pri ločevanju primarnega, sekundarnega in terciarnega jezika: slovarski metajezik v eSSKJ16 je sekundarni jezik (metajezik) glede na zglede iz del protestantov (primarni jezik). Pričujoči del te razprave bi bil metametajezičkovni (terciarni metajezik), če bi analiziral celoto slovarskega sestavka (torej bi bila razlaga obravnavana kot metajezičkovni opis, zgleda iz TC 1575 in JPo 1578 pa kot avtonimizirana zgleda kot del tega metajezika). Vendar pa sta v tej razpravi avtonimizirana zglede v slovarskem sestavku v 38 uporabljena kot vir primarnega jezika, oznaka zgleda »neznanstveni metajezik« se torej nanaša na navedena zglede iz TC 1575 in JPo 1578, avtonimna zglede se obravnavata, kot da bi ju zajeli neposredno iz besedil (korpusa), tj. primarnega jezika. To je mogoče zato, ker imajo avtonimi (konkretno: slovarski zgledi) splošno formulo $I_1 (I_1 (V_1))$ (v osnovi ta velja za jezikovni znak, a se lahko razširi tudi na širše enote, npr. poved s svojim izrazom in vsebino). Ta formula nakazuje, da so avtonimi »prosojni« v smislu, da je na podlagi avtonima (ker je I_1 v metajezičkovni načeloma isti kot I_1 v primarnem jeziku) vedno mogoče rekonstruirati ustrezni segment primarnega jezika s formulo $I_1 (V_1)$. Povedano drugače: avtonimizirane slovarske zglede zaradi narave avtonimije (ki jo opisuje formula $I_1 (I_1 (V_1))$) lahko uporabljamo (analiziramo), kot da bi bili vzeti neposredno iz primarnega jezika, čeprav so zgledi kot avtonimi že ugnedeni v metajezičkovni diskurz slovarja. Ker so zgoraj navedeni deli slovarskih zglede citirani iz slovarja, so dejansko avtonimizirani že drugič, kar je označeno z narekovaji (»...«), ponovitev zglede v tej opombi pa bi (vsaj načeloma) zahtevala še dodatni par narekovajev (npr. "..."), tj.

rabe v delih protestantskih piscev že samo ob metajezikovnem leksemu *beseda* (prim. npr. iskalna pogoja *besed* ter *bessed*) sploh ni malo.

V jezikoslovnih besedilih lahko avtonime uvajajo tudi neterminološki nemetajezikovni leksemi, gl. zglede 39–41.

- [39] Tako pravilo velja tudi za zloženke s prvo sestavino *3D*, npr. *3D-tiskalnik*. (Dobrovoljc 2019; znanstveni metajezik)
- [40] Zaradi upiranja temu predpisu je bila normna oblika *-lec* itd. „oktroirana“ od predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti (in od ustrezne kulturne ustanove najvišjega ranga), ta „oktroiranost“ pa dolgo časa (in še sedaj ne čisto v celoti) ni bila sprejeta od tistih, ki so 1962 gladko sprejeli nenormno, a predpisano obliko *-vec*. (Toporišič 2000: 834; znanstveni metajezik)
- [41] Pri več frazemih smo imeli težave z ločevanjem, ali je frazem prevladujoče pragmatični ali nepragmatični, saj smo poleg izrazite pragmatične vloge ugotavljali tudi precej izrazit denotativni pomen in skladiščno vlogo v stavku in povedi (tip *bog pomagaj, vrag ve*). (Verdonik 2014: 75; znanstveni metajezik)

Kot kažejo zgledi 39–41, lahko v jezikoslovnih besedilih avtonime uvajajo tudi nemetajezikovni leksemi, ki niso jezikoslovni termini, npr. *sestavina*, *oblika*, *tip*. Ti nemetajezikovni leksemi se uporabljajo, kadar natančnejša uvrstitev pojava (ponazorjenega za avtonimom) ni potrebna (domneva se, da avtonim sam ali metajezikovni opis pojava ali kombinacija obojega dovolj dobro identificirajo pojav oziroma ga umeščajo v pojmovni sistem jezikoslovja).

Zgled 42 spodaj kaže na še eno funkcijo avtonimov v jezikoslovnih besedilih.

- [42] V južnoslovanskih in zahodnoslovanskih jezikih brezosebne splošnovršilske zgradbe s povratnimi glagolskimi oblikami, npr. *Nekoč se je več bralo*, predstavljajo prehod med tvorniškimi in trpniskimi zgradbami. Zato ne preseneča, da se v tipološki jezikoslovni literaturi tvorstne brezosebne zgradbe s povratnimi glagolskimi oblikami obravnavajo kot posebni primeri rabe povratnega trpnika (Siewierska 1988, Ivić 1963). Prvenstveno so zgradbe tipa *Nekoč se je več bralo* tvorniške zgradbe, ki imajo določene skupne značilnosti s trpniskimi zgradbami. (Uhlík – Žele 2022: 276; znanstveni metajezik)

V zgledu 42 je v prvem odstavku poseben tip brezosebnih zgradb najprej identificiran z metajezikovnim opisom (»brezosebne splošnovršilske zgradbe s povratnimi glagolskimi oblikami«), zamejen na južnoslovanske in zahodnoslovanske jezike in ponazorjen s primerom take zgradbe (»npr. *Nekoč se je več bralo*«). V naslednjem odstavku pa je ta razmeroma kompleksen in dolg opis skrajšan s pomočjo termina *zgradba*, avtonima *Nekoč se je več bralo* in nemetajezikovnega

»**beffedi kruh**« (še tretja avtonimizacija). Avtonimnosti slovarskih zgledov se celo največkrat niti ne zavedamo, kot pogosto tudi ne dobro leksikografskih postopkov pri pretvarjanju primarnega jezika iz gradivske osnove v ponazarjalne zglede, ki lahko spremljajo avtonimizacijo (npr. navajanje zgledov v osnovnih oblikah tipa *delati komu sitnosti* (iztočnica *sitnost* v SSKJ2), združevanje zgledov tipa *počenjati*, *uganjati neumnosti* (iztočnica *neumnost* v SSKJ2), posebnosti pri prečrkovanju navedkov, npr. razvezave ligatur pri prepisovanju zgledov iz izvirmih del v SSKJ16, npr. *æ* v *ae*).

leksema *tip*, ki ju povezuje. Avtonimi torej omogočajo zelo enostavno sklicevanje na jezikovne pojave z zelo skromnimi metajezikovnimi opisi ali celo brez njih (v konkretnem primeru sicer le znotraj enega besedila, lahko pa tudi splošneje, prim. npr. znane zglede *Išče se Urša Plut, korak, dežurni, lipa* itd.).

Funkcije metajezikovnih leksemov v položaju pred avtonimi oziroma v njihovi neposredni bližini so torej naslednje: označevanje avtonimije (zlasti pomembno v govorjenem jeziku), kategoriziranje pojava, ki ga predstavlja avtonim, v pojmovni sistem jezikoslovja (*knjiga* je lahko kategorizirana kot beseda, dvozložnica, leksem, netvorjenka, samostalniček, osebek, tema ...), razreševanje (potencialnih) dvoumnosti (členek *da* proti vezniku *da*), izogibanje postavljanja avtonimov v skladijske položaje, iz katerih bi bil iz ujemanja razviden zlasti spol avtonimov (predvsem zato, ker norme v zvezi s spolom avtonimov niso eksplisitne).¹⁹

Metajezik (tako znanstveni kot neznanstveni) pa dopušča, da avtonimov ne uvajajo metajezikovni leksemi, da so torej (praviloma kot samostalniki) ugnezdeni v metajezikovni diskurz; gl. zglede **43–48**.

- [43] Variantnost med *u* in *o* se je pojavila že v 16. stoletju v prisegah iz Kranja (Orel 2009: 6), pogostejša je zlasti v 17. stoletju in je bila značilna za knjižna besedila še celo do 19. stoletja (Orožen 1996: 315). (Žejn 2016: 418; znanstveni metajezik)
- [44] Praslovanski izsamostalniški samostalniki na **-bstvo* so bili torej lahko izpeljani iz različnih samostalnikov. (Šekli 2021: 144; znanstveni metajezik)
- [45] V obrnjenem štirijezičnem **slovarju Hieronima Megiserja** iz leta 1592, ki ga je leta 1967 pripravila Annelies Läg Reid, najdemo samostalniške izpeljanke iz glagolskih kalkov kot podiztočnice ali kazalke pod eno ali obema sestavinama, [...] navadno z vodilko na drugo sestavino: pri *doli* so navedeni samo glagolski kalki, pri *noter* pa najdemo *noterhojenje*, ki ohranja zapis skupaj iz zglada; da je Läg Reidova pri podiztočnicah ohranjala izvorne zapise, kaže *okuli hojenje* pod iztočnico *hojenje*. (Jelovšek 2022: 207; znanstveni metajezik)
- [46] Res pa je, da je *dobil je na ugledu* mogoče zamenjati s *postal je uglednejši*. Isto je z *izgubiti čast* in *izgubiti na časti* proti *izgubljati čast*. (Toporišič 2000: 356; znanstveni metajezik)
- [47] Kadar deležnik na *-n* ali *-t* izraža stanje po izvršenem dejanju, seveda ne izraža dovršnosti: prim. *Čevlji so (bodo, bi bili) razmočeni*, kjer se po povedku edino pametno vprašujemo le s *Kaj je s čevlji*. (Toporišič 2000: 351; znanstveni metajezik)
- [48] Mene tudi včasih moti gospa Bratuškova. (RTVSLO 2014; govorka Mojca Mavec, 6:47–6:50; neznanstveni metajezik, kontekst: izjava je bila izrečena v rubriki Jezikovni kotiček z Milojko Mansoor v oddaji Dobro jutro na TV Slovenija kot komentar na vprašanje gledalca, ki ga je zanimalo, ali je pravilno naslavljanje tipa *gospa Bratuškova* ali naslavljanje tipa *gospa Bratušek* (pri čemer poleg drugih navede ti dve avtonimni zvezi))

V zgledih **43–48** nekateri avtonimi niso uvedeni z metajezikovnimi leksemi, kar pomeni, da lahko samostojno opravljajo vlogo stavčnega člana ali njegovega dela v stavčni zgradbi. V **43** se avtonima *u* in *o* pojavita neposredno za predlogom *med* (»med *u* in *o*«). V **44** se pripona **-bstvo* pojavi neposredno za predlogom *na*

¹⁹ Zato je poleg položaja avtonimov v desnem neujemalnem prilastku za metajezikovnimi leksemi med drugim pogosto gnezdenje jezikoslovnih zgledov v oklepajih, za okrajšavo *npr.*, v preglednicah ipd.

(kot del samostalniške zveze »samostalniki na *-bstvo«, pri čemer ima predložna zveza »na *-bstvo« vlogo prilastka). V zgledu 45 je avtonim *noter* neposredno za predlogom *pri* (»pri *noter*«, kot del prislovnega določila), *noterhojenje* je v vlogi predmeta glagola »najdemo«; *okuli hojejni* nastopa v vlogi osebka glagolske oblike *kaže*. V 46 so v metajezikovni diskurz umeščene glagolske zveze, zvezi *dobil je na ugledu* in *postal je uglednejši* sta npr. v vlogi predmeta glagola »zamenjati«, v 47 pa je poved *Kaj je s čevlji* v vlogi predložnega predmeta glagola »vprašujemo«. Zgled 48, vzet iz govornega jezika, vsebuje avtonim *gospa Bratuškova*, ki v govornem jeziku ni označen z nedvoumnimi sredstvi, kot avtonim pa se ga v konkretni govorni situaciji prepozna, ker gre za t. i. ponovno pojavitev, voditeljica namreč ponovi zvezo *gospa Bratuškova* iz vprašanja gledalca, v katerem pa je avtonim označen z metajezikovnim leksemom *imenovanje* (»imenovanje *gospa Bratuškova*, *gospa Mansoorjeva*, *gospa Mavčeva*«). V 48 avtonim *gospa Bratuškova* nastopa v vlogi osebka brez uvajalnega metajezikovnega leksema.

V zgornjem komentarju zgledov 43–48 omemba skladijske vloge avtonimov (npr. avtonim kot osebek ali predmet glagola, avtonim v položaju za predlogom) že napoveduje naslednjo lastnost avtonimov, tj. samostalniškost, ki je opisana v razdelku 3.4.

3.4 Avtonimi so praviloma samostalniki

Spodaj navedena zgleda 49 in 50 kažeta, da avtonime lahko kvalificirajo pridevniki:

- [49] Neobsamoglasniška *w* in *m* (*vzeti*, *vsak*) za samoglasnikom predhodne besede zamenjujemo z *u* (*bi vzela*, *bi vsak*). (Toporišič 2000: 86; znanstveni metajezik)
- [50] Verjetno najpogosteje je reduciran končni *-i* (*prav* »pravi« k glagolu *praviti*), kar je značilno tudi za današnje gorenjsko narečje (Škofic 1998: 210), podvrženi pa so ji praktično vsi nenaglašeni samoglasniki, poleg *i* še zlasti nenaglašeni *u* (*žejlo* »žejalo«, *obenga* »nobenega«, *jezk* »jezik«, *sromaška* »siromaška«, *varvanja* »varovanja«, *trebh* »trebuh«, *pšice* »puščice«). Pogoste so tudi popolne samoglasniške redukcije za *r*, kjer *r* prevzame vlogo samoglasnika in je v *Poljanskem rokopisu* pisan kot *er* s polglasnikom (*dervu* »drev« – Japelj v *Svetem pismu* zapiše *drevu*, *deržina* »družina«). (Žejn 2016: 420; znanstveni metajezik)

Pridevniki *neobsamoglasniška* v 49 ter *končni (-i)* in *nenaglašeni (u)* v 50 z ujemanjem kažejo, da so imena glasov moškega spola. Imena glasov in črk so leksikalizirana, tj. so načeloma naštetja v slovarjih (gl. npr. iztočnice *a*, *b*, *e* v SSKJ2, v SP in eSP). Slovarska obdelava imen glasov in črk je povedna, ker kaže več lastnosti avtonimov. Prva je ta, da so avtonimi praviloma samostalniki, tj. jezikovne prvine iz primarnega jezika v metajeziku (po avtonimizaciji) praviloma postanejo (ali ostanejo) samostalniki. To pomeni, da jezikovne prvine, ki v primarnem jeziku niso (pravopisne, fonološke, morfološke) besede, npr. glasovi, črke, morfemi, sklopi glasov, po avtonimizaciji postanejo besede, torej (lahko)

nastopajo v skladenjskih položajih, ki jih zasedajo besede (konkretno samostalniki), predvsem pa ti avtonimizirani elementi prejmejo vsaj en naglas, kadar so izgovorjeni. Pri imenih glasov in črk to pomeni, da soglasniške črke/glasovi v govoru prejmejo podporni samoglasnik (načeloma *e*-jevski, gl. npr. SP, iztočnica *l*: [lè lèja tudi èl èla tudi lè in èl], lahko tudi *a* [kè kèja in ká kája tudi kè in ká]),²⁰ ki skupaj s soglasnikom ustvari zlog, s čimer je izpolnjen minimalni pogoj za obstoj fonološke besede, hkrati pa ti zlogi postanejo tudi naglašeni. To pomeni, da naglas prejmejo tudi prvine jezika, ki v primarnem jeziku načeloma niso nikoli naglašene, gl. zgled **51** spodaj.

[51] Pri veliki in mali začetnici, #eee, so #e, vsebine, #e, vsebine [neraz] predvsem naselbinska, nenaselbinska imena, [dih] imena bitij, stvarna imena ter pridevniki na -ski, -ški ter -ov, -ev. (Podkorpus javnega govora (Artur-J-Gvecg-P580029-std), oznaka govorca Artur-J-G4569; znanstveni metajezik, kontekst: konferenca v okviru projekta Univerze v Mariboru Slovenščina na dlani za interaktivno učenje slovenščine)

Zgled **51** (na avdio posnetku) jasno pokaže, da se obrazila, potem ko so v meta-jeziku avtonimizirana, izgovarjajo kot besede z naglasom (tj. [skí], [škí], [òv], [év]), tudi če v primarnem jeziku (kjer se tudi nikoli ne pojavljajo kot samostojne besede) niso nikoli naglašena.

Naslednja lastnost avtonimov, ki jo nakazuje slovarska obdelava imen črk in glasov, je, da se nekateri avtonimi lahko sklanjajo po dveh sklanjatvah, tj. z glasovnimi in neglasovnimi končnicami (gl. npr. SP, iztočnica *l*: *l l*-ja tudi *l l*-a tudi *l* --). Imena glasov se v jezikoslovnih razpravah sicer večinoma sklanjajo brez glasovnih končnic (prim. »Neobsamoglasniška *w* in *m*« v **49** in *i*, *u* ter *r* v **50** zgoraj), ne pa vedno, gl. zgled **52** spodaj.

[52] Alofone *v*-ja bi bilo treba obravnavati širše (gl. Tivadar 1999), zato konfiguracij z drsniki nismo zajeli. (Unuk 2022: 86; znanstveni metajezik)

Imena soglasniških črk in glasov med drugim pokažejo tudi to, da je zgoraj navedena formula za avtonime – $I_1 (I_1 (V_1))$ – ustrezna le za najbolj tipične primere avtonimije. Imena glasov namreč od nje odstopajo, kadar so izgovorjena: če uporabimo ime glasu [və] za to, da omenimo prvi glas v besedi *vsak* [ʍsák], v meta-jeziku dejansko uporabimo dva glasova za tisto, kar je v primarnem jeziku en sam glas, poleg tega pa glasu [ʍ] v meta-jeziku niti ne zastopa isti glas. To pomeni, da so avtonimi lahko ikonični v večji ali manjši meri. V primeru imen glasov (in črk) je treba dodati še to, da glasovi in črke v primarnem jeziku nimajo pomena,²¹ tj.

20 Govora je o 25 črkah slovenskega črkopisa in o glasovih slovenskega (knjižnega) jezika, ki jih te zaznamujejo.

21 Izjava *Tale k je nekoliko vegast* (npr. kot komentar otrokove pisave) je seveda že metajezikovna, »k« je torej že avtonim.

niso jezikovni znaki, in je tudi zato formula $I_1 (I_1 (V_1))$ za njihov opis neustrezna. Ustreznejša bi bila npr. formula $(i_1 + V) (I_1 (0))$, ki nakazuje ikoničnost avtonima $(i - I)$, odsotnost vsebine (pomena) v primarnem jeziku (0 namesto V) in metajezikovno vsebino besede [cə], označeno z V, npr. 'tretja črka slovenske abecede in soglasnik, ki ga ta črka zaznamuje' (po SSKJ2, iztočnica c).

Niso pa imena črk in glasov edini avtonimi, ki se lahko sklanjajo z glasovnimi ali neglasovnimi končnicami. Načeloma to velja tudi za vse avtonime, ki so v primarnem jeziku samostalniki, prim. zgled 53 spodaj.

- [53] Lahko bi še naštevali: *gluma* je v primeri z *igra* nesodobna, tako tudi *nego* namesto *kakor* ali *kot* in še *čitatelj* nam. *bralec*, *bridkoba* nam. *bridkost*, *baš* namesto *prav* ali *ravno*, *gnada* ali *gnadljiv* namesto *milost* in *milostljiv* ali *milosten*. (Toporišič 2000: 124; znanstveni metajezik)
- [54] Tako kot pri *limoni* (kjer v rabi prevladuje besedotvorna možnost *limonin*, v pravopisu pa je priporočljivejša uporaba variante *limonov*), je tudi pri *makadamiji* v rabi mogoče zaslediti obe tvorjenki (*makadamijev* in *makadamijin*). (Dobrovoljc – Bizjak Končar 2013; znanstveni metajezik, kontekst: odgovor *Je olje »makadamijevo« ali »makadamijino«?* iz Jezikovne svetovalnice)

Zgled 53 kaže, da je avtonim *gluma* ohranil svoj ženski slovnični spol iz primarnega jezika, kar dokazuje ujemanje (vsaj teoretično pa ni mogoče določiti, ali gre za prvo ali tretjo žensko sklanjatev), medtem ko je pri avtonimu *igra* jasno, da gre za tretjo sklanjatev (kjer pa vsaj teoretično ni mogoče določiti, katerega spola je konkretni avtonim v metajeziku). V zgledu 53 se po tretji sklanjavi sklanjajo tudi avtonimi *kakor*, *kot*, *bralec*, *bridkost*, *prav*, *ravno*, *milost*, *milostljiv*, *milosten*, kar kažejo neglasovne končnice v položaju avtonima za predlogom *namesto* (*nam.*). Zgled 54 kaže, da avtonima *limoni* in *makadamiji* v metajeziku ohranita spol in sklanjatev (prva ženska sklanjatev) iz primarnega jezika. Možnost sklanjanja avtonimov (ki so v primarnem jeziku samostalniki) je sicer redkejša, avtorji večinoma formulirajo povedi tako, da se spola in števila avtonimov ne da ugotoviti (najpogosteje se avtonim uporablja kot desni neujemalni prilastek ob metajezikovnem leksemu, gl. zgoraj razdelek 3.3).

Za preučevanje avtonimije je posebno zanimiv diskurz etimologov, kar kažejo spodaj navedeni zgledi 55–59.

- [55] Star. sloven. *belišiti* 'beležiti' (18. stol.) je namreč izpeljano iz star. *beliš* 'v drevo vsekano znamenje', to pa po vsej verjetnosti iz tega slovan. pridevnika, saj je tako znamenje svetlejšo od lubja. (Snoj 2016, iztočnica *belěžiti*; znanstveni metajezik)
- [56] /.../ medtem ko je *bravènjāk* s substantivizacijo **boručn'-akъ* nastalo iz adj **boručnъ* 'brinov', je bilo *brānjūg* < **boručn'ugъ* substantivizirano iz adj **boručnъ* 'brinov', konzonantna skupina *-vn-* pa se je poenostavila v *-n-*: hrv. **bravnjug* > *brānjūg* /.../ (Furlan 2017, iztočnica *branjug*; znanstveni metajezik)
- [57] Opozoriti je treba še na slovensko *kasati*, *kasam* »pri teku opletati, majati z glavo« (o konju). Pleteršnik navaja po Miklošiču še *kasavec* (m.) »konj, ki opleta z glavo«; To je pomensko bližje novoknjižnemu *kasati* »dirkati«, *kasáč* (m.) »dirkalni konj«, izposojenima iz srbohrvaškega *kāsati*, *kāskati* »dirkati«. (Bezljaj 1979: 194; znanstveni metajezik)

- [58] Vzglasni *b-* je verjetno iz *p-*, ki ga potrjuje madžarska izposojenka v hrv. kajk. *pistrânga* 'postrv' (Lipljin 2002), nastal po ljudskoetimološki naslonitvi na adj *bister*, f *-tra* 'čist', ker je za postrv značilno, da živi v bistrih vodah. (Furlan 2017, iztočnica *bistranga*; znanstveni metajezik)
- [59] Korenski *-le-* namesto pričakovanega *-ol-* je lahko zaradi vpliva sloven. *blěsk* in *blěščiti* ali pa zaradi vpliva sloven. *bliščati*, pri čemer je v obliki *bleščati* že delovala samoglasniška redukcija. (Snoj 2016, iztočnica *bleščati*; znanstveni metajezik)

Zgledi v **55**, **56** in **57** kažejo, da so avtonimizirani leksemi v etimoloških slovarskih sestavkih ali razpravah srednjega spola. V **55** in **56** je srednji spol razviden iz ujemanja osebne glagolske oblike (*izpeljano*, *nastalo*, *substantivizirano*), v **57** pa iz ujemanja pridevnika v spolu (*slovensko*).²² Zgleda **58** in **59** pa kažeta, da so imena glasov in sklopov tudi v diskurzu etimologov moškega spola (razvidno iz ujemanja pridevnikov *Vzglasni* in *Korenski* z avtonimoma *b-* in *-le-*).²³

3.4.1 Razmerje med avtonimizacijo in konverzijo (na primeru samostalnikov)

Ko je govora o samostalniškosti avtonimov, si velja podrobneje ogledati tudi razmerje med avtonimizacijo in konverzijo. Konverzija, kot jo z vidika leksikografije opredeljuje Legan Ravnikar (2021: 178), je »postopek preobrazbe, prehoda izhodiščne besede v drugo besedno vrsto zaradi spremembe skladenjske vloge iztočnice, kar ima za posledico spremembo kategorialnih slovničnih lastnosti in pomenske spremembe, in sicer brez spremembe njenega morfemskega sestava« (prim. tudi Toporišič 1992: 301–302, iztočnica *sprevrâcanje*; Toporišič 2000: 157, kjer je konverzija obravnavana v okviru besedotvorja). Legan Ravnikar (2021: 178) navaja tudi tri vrste kriterijev za dokazovanje konverzije: oblikoslovne (sprememba slovničnih lastnosti besede), skladenjske (sprememba skladenjskih lastnosti konverzne besede) in pomenske (pomensko osamosvajanje konverzne besede glede na izhodiščno). Primerjava med konverzijo in avtonimizacijo, ki jo je mogoče definirati kot postopek, s katerim se elemente iz objektnega (primarnega) jezika kot citatne elemente vnese v metajezik, pri čemer citirani elementi praviloma postanejo samostalniki, pokaže nekatere prekrivne lastnosti med procesoma, predvsem pa tudi pomembne razlike.

Toporišič (1992: 302, iztočnica *sprevržni samostálnik*) kot primere konverznih (»sprevržnih«) samostalnikov navede tudi imena glasov, črk in morfemov – *k k-ja*, *ês êsa*, *ê-ja*, *ó-ja*, *u u-ja*, *okroglo s*, *ozko o* – s komentarjem, da se

²² Pri obravnavanih avtonimih, kot je npr. »Slovensko *pletnja* "romarski čoln na Bledu"« (naslov članka, gl. Bezljaj 1984: 294), torej povsem jasno ne gre za kako eliptično zvezo tipa *slovensko (rečeno) pletnja*. Gl. tudi Toporišič 1992: 302, iztočnica *sprevržni samostálnik*, kjer je opozorjeno na nemški vpliv na srednji spol avtonimov *okroglo s*, *ozko o* (prim. tudi razpravo o konverznosti takih zgledov, razdelek 3.4.1).

²³ V zvezi z etimološkim diskurzom velja omeniti tudi to, da se rekonstruirane jezikovne enote obravnavajo enako kot vse druge enote primarnega jezika.

v samostalnice prve moške sklanjatve sprevača vse, kar prvotno ni bilo imensko.²⁴ Uvrščanje avtonimov, ki označujejo glasove, črke, morfeme, med zglede konverznih samostalnikov ni ustrezno, glas, črka ali morfem *k* (*és* ...) v primarnem jeziku ni beseda, nima besednovrstne pripadnosti, zato se niti ne more kvalificirati kot kandidat za konverzijo. Toporišič tu nasprotuje svoji definiciji *sprevačanja*, pri katerem gre za »prevedb/o/ besede določene besed(n)e (vrste) v drugo z oblikospreminevalnim morfemom (ali tudi z oblikotvornim)« (Toporišič 1992: 301, iztočnica *sprevráčanje*). Prav tako ne moremo govoriti o konverziji pri tistih avtonimih, pri katerih so avtonimizirane prvine z višje zgradbene ravni kot beseda (npr. stavek, poved), ker namreč nimajo besednovrstne pripadnosti.

Ustreznejši zgled konverzije bi bil tisti, ki ga Toporišič (1992: 301, iztočnica *sprevráčanje*) navaja kot zgled konverzije predloga v samostalnik: predlog *k* se sprevrže v samostalnik moškega spola *k k-ja*. V tem primeru dejansko gre za spremembo besednovrstne pripadnosti. Konverzni avtonim *k k-ja* spremeni svoje oblikoslovne (pridobi sklanjatev) in skladenjske lastnosti (nastopa v skladenjskih položajih, tipičnih za samostalnice, npr. osebek). Vprašanje pa je, ali temeljno spremeni svoje pomenske lastnosti. Odgovor, ki bi moral slediti iz splošne formule avtonimov – $I_1 (I_1 (V_1))$ –, je: ne. Jezikovni znak $I_1 (V_1)$ iz primarnega jezika avtonimizacija prizadene tako, da ga zgolj prekrije z novim izrazom, kar je v formuli avtonimov prikazano tako, da je jezikovnemu znaku dodan nov izraz – I_1 , ki je formalno načeloma isti kot I_1 v izhodiščnem jezikovnem znaku v primarnem jeziku. Avtonimizacija pa vsebine jezikovnega znaka (V_1) iz primarnega jezika načeloma ne prizadeva (zato npr. avtonimiziran vulgarni izraz v metajeziku ohrani svojo vulgarnost). Med primere konverzije prav tako ne moremo prištevati avtonimiziranih samostalnikov iz primarnega jezika, ker pri njih ni prišlo do zamenjave besednovrstne pripadnosti.

Naslednji vidik je vprašanje leksikaliziranosti. Konverzijo se praviloma pojmuje kot pojav, s katerim pride do leksikalizacije, tj. nastanka nove besede (gl. Legan Ravnikar 2021: 188). Avtonimi praviloma niso leksikalizirani in posledično niso naštetih v slovarjih, ker bi takšni slovarji zgolj v neskončnost reproducirali zglede iz primarnega jezika. Obstajajo pa nekatere izjeme, in sicer že omenjena imena črk in glasov ter še nekateri drugi avtonimi, ki so prav tako vključeni v slovarje in opisani v njih, npr. *da* (v SSKJ2 pod iztočnico *da* člen., zgled: *to je njegov odločni da*), *ne* (v SSKJ2 pod iztočnico *ne* člen., zgledi: *omahovati med da in ne; odgovarja na kratko z da in ne; odločen ne*; ekspr. *izreči svoj ne*), *če* (v SSKJ2 pod iztočnico *če* vez., zgledi: *ob vseh čejih zadeva že meji na nesmisel; nehaj že s*

24 Toporišič (1992: 59, iztočnica *iménski*) definira pridevnik *imenski* kot 'nanašajoč se zlasti na samostalnik ali pridevnik, vendar tudi na samostalniško ali pridevniško besedo (besedno zvezo) sploh'.

svojim večnim čel!). V navedenih primerih (*da, ne, če*) SSKJ2 tudi s kvalifikatorjem sam. opozori na konverzijo.²⁵

V zvezi s podobnostmi in razlikami med konverzijo in avtonimizacijo je torej mogoče zaključiti, da obstajajo nekatere skupne poteze (zlasti pri izvorno nesamostalniških besedah, ki so avtonimizirane v samostalnike), več pa je razlik (pri elementih primarnega jezika, ki izhodiščno niso besede in z avtonimizacijo postanejo samostalniki, ne moremo govoriti o konverziji). Zato je bolje konverzijo in avtonimizacijo obravnavati kot dva ločena procesa.

4 SKLEP

Metajezik in z njim povezan pojav avtonimije je izredno zanimivo raziskovalno polje, ki je bilo deležno relativno malo raziskovalne pozornosti, čeprav je metajezik glavno orodje, ki ga imajo jezikoslovci in jezikoslovke na razpolago. Opis avtonimije v pričujoči raziskavi zgolj nakazuje izbrane probleme metajezika, ki jih bo treba v prihodnosti še podrobneje raziskati. Nakazane so posebnosti avtonimov v metajeziku, niso pa vse lastnosti opisane izčrpno (npr. vse tipografske možnosti označevanja avtonimije). Prihodnje raziskave metajezika in avtonimije bodo zato med drugim morale narediti podroben in kvantificiran opis znanstvenega in neznanstvenega metajezika (npr. natančnejši in izčrpniji opis sredstev, ki se uporabljajo za označevanje avtonimije), opis govornega metajezika (npr. katera specifična jezikovna in nejezikovna sredstva se uporabljajo v govornem metajeziku in katere metajezikovne funkcije opravljajo) ter opis avtonimne konotacije (pri kateri gre za križanje konotativne in metajezikovne semiotike, tj. v primerih, ko je beseda/besedna zveza hkrati rabljena in omenjena, prim. Perko 2012; Gacoin-Marks 2021) ter natančneje določiti razmerje med avtonimijo in premim govorom (ali je tudi premi govor primer avtonimije ali pa so med pojavoma pomembne razlike), po možnosti pa vključiti tudi eksperimentalne raziskave metajezika.

VIRI

- 24ur.com 2018** = STA, Stokovnjakom se zdi izraz dezinformacije ustrežnejši kot lažne novice, *24ur.com*, 12. 3. 2018, <https://www.24ur.com/novice/svet/stokovnjakom-se-zdi-izraz-dezinformacije-ustreznejši-kot-lazne-novice.html>.
- Bezljaj 1979** = France Bezljaj, Slovensko *kos biti komu* „parem esse, superari“, *Jezik in slovstvo* 24.7 (1979), 193–195.
- Bezljaj 1984** = France Bezljaj, Slovensko *pletnja* „romarski čoln na Bledu“, *Jezik in slovstvo* 29.8 (1984), 294.
- Čepar 2017** = Metod Čepar, *Praslovanski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017 (Linguistica et philologica 35).

²⁵ V zvezi s spolom avtonimov je treba tu opozoriti tudi na moški spol avtonimov *da, ne, če*.

- Dnevnik 2022** = Kaj pomeni beseda oksimoron, *Dnevnik*, 5. 9. 2022, <https://www.dnevnik.si/1042996189>.
- Dobrovoljc 2019** = Helena Dobrovoljc, Z vezajem ali brez? »3D-tiskalnik«, *Jezikovna svetovalnica*, 2019, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/3860/z-vezajem-ali-brez-3d-tiskalnik>.
- Dobrovoljc – Bizjak Končar 2013** = Helena Dobrovoljc – Aleksandra Bizjak Končar, Je olje »makadamijevo« ali »makadamijino?«, *Jezikovna svetovalnica*, 2013, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/230/je-olje-makadamijevo-ali-makadamijino>.
- ECB 2023** = Evropska centralna banka, *Kaj je inflacija?*, 2023, https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/what_is_inflation.sl.html.
- eSP** = *ePravopis: Slovar slovenskega pravopisa*, 2014–, www.fran.si.
- eSSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2016–, www.fran.si.
- eSSKJ16** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, 2022–, www.fran.si.
- Frankovič 2022** = Marjan Frankovič, V čem sploh je kulturnost kulturnega boja, če je njegov diskurz prepojen z nekulturo: s strupenim sovraštvom, ovaduštvom, nasiljem in zlobo?, *Portal Plus*, 6. 10. 2022, <https://www.portalplus.si/5012/kultura-nasa-bo-osveta/#>.
- Furlan 2017** = Metka Furlan, *NESSJ: Novi etimološki slovar slovenskega jezika*, 2017–, www.fran.si.
- Gantar idr. 2018** = Polona Gantar – Špela Arhar Holdt – Senja Pollak, Leksikalne novosti v besedilih računalniško posredovane komunikacije, *Slavistična revija* 66.4 (2018), 459–472.
- Grošelj 2020** = Robert Grošelj, Bolgarski zamenjalni odvisniki v slovenščini: prevodni pogled, *Jezikoslovni zapiski* 26.2 (2020), 129–144.
- Herrity 2016** = Peter Herrity, *Slovene: a Comprehensive Grammar*, London – New York: Routledge, 2016.
- Horvat 2016** = Mojca Horvat, Narečno besedotvorje v luči lingvistične geografije, *Jezikoslovni zapiski* 22.2 (2016), 79–91.
- Jakopin 1968** = Franc Jakopin, *Slovnica ruskega knjižnega jezika*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968.
- Jelovšek 2022** = Alenka Jelovšek, Samostalniške tvorjenke in določanje iztočnic v obrnjenem Hipolitovem slovarju, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 537–550.
- Korpus 16** = *Korpus 16: korpus besedil slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*, 2019, različica 1.0, www.fran.si/korpus16.
- Marvin idr. 2019** = Tatjana Marvin – Saba Battelino – Samo Beguš – Jure Derganc, Porazdelitev fonemov v slovenščini in izdelava matričnega testa za govorno avdiometrijo, *Slavistična revija* 67.4 (2019), 269–287.
- Merše 2019** = Majda Merše, Frazni glagoli v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja, *Slavia Centralis* 12.1 (2019), 142–157.
- metaFida 1.0** = *metaFida 1.0*, združeni korpus slovenščine, <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=mfida01>.
- Meterc 2019** = Matej Meterc, Analiza frazeološke variantnosti za slovarski prikaz v eSSKJ-ju in SPP-ju, *Jezikoslovni zapiski* 25.2 (2019), 33–45.
- Orel 2021** = Irena Orel, Jezikovne spremembe besedila *Mesec božje ljubezni* iz *Nebeškega cilja* (1684) Matije Kastelca v ponovni izdaji iz druge polovice 18. stoletja (1768), *Slavia Centralis* 14.2 (2021), 147–176.
- Petric 2018** = Špela Petric, *Slovenski večbesedni leksemi z vidika slovaropisja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018 (Lingua Slovenica 12).
- Porčnik 2022** = Tanja Porčnik, *Vloga sistema zavor in ravnovesij v Združenih državah Amerike pri spoštovanju pravic ujetnikov v Guantánamu*, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, 2022.
- RTVSLO 2014** = Jezikovni kotichek z Milojko Mansoor, oddaja Dobro jutro, *RTVSLO*, 3. 12. 2014, <https://365.rtv.slo.si/arhiv/dobro-jutro/174307604>.
- Siol.net 2020** = M. T., Izbrali so besedo desetletja, *Siol.net*, 4. 1. 2020, <https://siol.net/trendi/kultura/izbrali-so-besedo-desetletja-515603>.
- SLA 2** = Jožica Škofic idr., *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija 1: atlas*, ur. Jožica Škofic – Mojca Horvat – Karmen Kenda-Jež, 2: *komentarji*, ur. Jožica Škofic – Matej Šekli, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016 (Jezikovni atlas).

- Snoj 2016** = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*,³ 2022, www.fran.si.
- Snoj 2017** = Marko Snoj, Nebina, *Jezikoslovni zapiski* 23.2 (2017), 297–300.
- SP** = *Slovenski pravopis*, www.fran.si.
- SP Pravila** = *Slovenski pravopis 1: pravila*, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 2007.
- SSKJ2** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si.
- Šekli 2021** = Matej Šekli, Besedotvorni vzorec tipa *vinar – vinarstvo oz. strojar – strojarstvo* v slovenščini v kontekstu srednjeevropskega jezikovnega areala, *Slavistična revija* 69.1 (2021), 141–155.
- Šorli 2020** = Mojca Šorli, *Semantična prozodija: leksikalni in besedilno-diskurzivni vidiki*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2020.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Založba Obzorja, 42000.
- Trivunović 2022** = Eva Trivunović, Primerjava izvora in razvoja frazemov *ločiti ljuljko od pšenice in ločiti zrnje od plev* ter njihovih variant slovenskem knjižnem jeziku, *Jezikoslovni zapiski* 28.2 (2022), 33–51.
- Uhlik – Žele 2022** = Mladen Uhlik – Andreja Žele, Ubesedovanje načina v slovenščini, ruščini in štokavščini: podobnosti in razhajanja, *Slavistična revija* 70.3 (2022), 269–287.
- Unuk 2022** = Drago Unuk, Zapletenost vzglasja zloga v slovenskem jeziku: razpršenost zvočnosti in razvrstitvah začetnih nezvočniških segmentov, *Jezikoslovni zapiski* 28.1 (2022), 69–96.
- Verdonik 2014** = Darinka Verdonik, Frazeološkost krščanskega izrazja v vsakdanjem govoru, *Jezikoslovni zapiski* 20.1 (2014), 59–78.
- Zuljan Kumar 2022** = Danila Zuljan Kumar, *Skladnja nadiškega in briškega narečja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2022 (*Linguistica et philologica* 42).
- Žejn 2016** = Andrejka Žejn, Jezik *Poljanskega rokopisa* – jezik rokopisa na prehodu iz 18. v 19. stoletje, *Slavistična revija* 64.4 (2016), 407–425.
- Žele 2019** = Andreja Žele, *Prostomorfemskost v slovenščini*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.

LITERATURA

- Barthes 1990** = Roland Barthes, *Retorika Starih – Elementi semiologije*, prevedla Rastko Močnik – Zoja Skušek-Močnik, Ljubljana: Založba ŠKUC – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1990.
- Carnap 1959** = Carnap Rudolf, *The Logical Syntax of Language*, prevedla Amethe Smeaton, Paterson, New Jersey: Littlefield – Adams & Co, 1959.
- Gacoin-Marks 2021** = Florence Gacoin-Marks, Traduction des connotations autonymiques dans trois romans de Michel Houellebecq, *Vestnik za tuje jezike* 13.1 (2021), 365–381.
- Grevisse – Goosse 2008** = Maurice Grevisse – André Goosse, *Le bon usage: grammaire française*, Pariz: Duculot, 142008.
- Hjelmslev 1963** = Louis Hjelmslev, *Prolegomena to a Theory of Language*, prevedel Francis J. Whitfield, Madison: The University of Wisconsin Press, 1963.
- Hjelmslev 1980** = Louis Hjelmslev, *Prolegomena teroiji jezika*, prevedel Ante Stamać, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1980.
- Jakobson [1954] 1996** = Roman Jakobson, Dva vidika jezika in dve vrsti afazičnih motenj, prevedla Zoja Skušek, v: *Lingvistični in drugi spisi*, Ljubljana: Inštitut za humanistične študije, 1996, 87–116.
- Jakobson [1958] 1996** = Roman Jakobson, Lingvistika in poetika, prevedla Zoja Skušek, v: *Lingvistični in drugi spisi*, Ljubljana: Inštitut za humanistične študije, 1996, 147–190.
- Jakobson [1976] 1985** = Roman Jakobson, Metalanguage as a Linguistic Problem, v: *Selected writings 7. Contributions to comparative mythology. Studies in linguistics and philology, 1972–1982*, ur. Stephen Rudy, Berlin – New York – Amsterdam: Mouton, 1985, 113–121.

- Jakobson 1985** = Roman Jakobson, *Selected writings 7. Contributions to comparative mythology. Studies in linguistics and philology, 1972–1982*, ur. Stephen Rudy, Berlin – New York – Amsterdam: Mouton, 1985.
- Jakobson 1996** = Roman Jakobson, *Lingvistični in drugi spisi*, prevedli Drago Bajt idr., Ljubljana: Inštitut za humanistične študije, 1996.
- Legan Ravnikar 2021** = Andreja Legan Ravnikar, Konverzija v slovnici in slovarju: izhodišča za prepoznavanje konverzije v leksikografski praksi, *Slavia Centralis* 14.2 (2021), 177–194.
- Perko 2012** = Gregor Perko, Modalisation autonymique et dynamisme communicatif, *Écho des études romanes* 8.1 (2012), 255–264.
- Quine 1981** = Willard van Orman Quine, *Mathematical Logic*, pregledana izdaja, Cambridge – London: Harvard University Press, 1981.
- Rey-Debove 1971** = Josette Rey-Debove, *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*, The Hague: Mouton, 1971.
- Rey-Debove 1979** = Josette Rey-Debove, Les logiciens et le métalangage naturel, *Histoire Épistémologie Langage* 1.1 (1979), 15–22.
- Rey-Debove [1985] 1997** = Josette Rey-Debove, Le métalangage en perspective, *DRLAV Revue de linguistique. Métalangue. Métadiscours. Métacommunication* 32 (1985), 21–32, ponatis v: Josette Rey-Debove, *Le métalangage: étude linguistique du discours sur le langage*, druga, pregledana in razširjena izdaja, Pariz: Armand Colin, 1997, 334–343.
- Rey-Debove [1989] 1997** = Josette Rey-Debove, Le métalangage lexicographique: formes et fonctions en lexicographie monolingue, v: *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, ur. Franz Josef Hausmann idr., Berlin: Walter de Gruyter, 1989, 305–312, ponatis v: Josette Rey-Debove, *Le métalangage: étude linguistique du discours sur le langage*, druga, pregledana in razširjena izdaja, Pariz: Armand Colin, 1997, 344–355.
- Rey-Debove 1990a** = Josette Rey-Debove, Autonyme, v: *Encyclopédie philosophique universelle II. Les notions philosophiques: dictionnaire*, ur. Sylvain Auroux, Paris: Presses universitaires de France, 1990, 201–202.
- Rey-Debove 1990b** = Josette Rey-Debove, Métalangage, v: *Encyclopédie philosophique universelle II. Les notions philosophiques: dictionnaire*, ur. Sylvain Auroux, Paris: Presses universitaires de France, 1990, 1611.
- Rey-Debove 1997** = Josette Rey-Debove, *Le métalangage: étude linguistique du discours sur le langage*, druga, pregledana in razširjena izdaja, Pariz: Armand Colin, 1997.
- Rey-Debove 2001** = Josette Rey-Debove, Spécificité de la terminologie linguistique, v: *Métalangage et terminologie linguistique. Actes du colloque international de Grenoble (Université Stendhal – Grenoble III, 14-16 mai 1998)*, ur. Bernard Colombat – Marie Savelli, Leuven – Paris – Sterling, Virginia: Peeters, 2001, 3–9.
- Seneka 1967** = Lucij Anej Seneka, *Ad Lucilium epistulae morales* 1, prevedel Richard M. Gummere, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press – London: William Heinemann Ltd, 1967, https://archive.org/details/adluciliumepistu0001sene_1962/page/n5/mode/2up.
- Toporišič 1992** = Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.
- Trojar 2017** = Mitja Trojar, *Development of Slovenian Linguistic Terminology in Slovenian Grammars in the 18th and 19th Centuries*, doktorska disertacija, Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za podiplomski študij, 2017.
- Weiss 2017** = Peter Weiss, Dvojni narekovaj (narekovaj spodaj – zgoraj), *Jezikovna svetovalnica*, 2017, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/2418/dvojni-narekovaj-narekovaj-spodaj-zgoraj>.

SUMMARY

Theory of Metalanguage and Description of Autonymy in Slovenian

This article first describes theoretical approaches (Hjelmslev, Jakobson, Barthes, and Quine) to metalanguage and focuses on Rey-Debove's (1997) theory of metalanguage. Rey-Debove describes language as composed of three sets of lexemes: (1) lexemes used to

describe extralinguistic reality, (2) metalinguistic lexemes used to talk about language(s), and (3) lexemes that are neutral with respect to the first two sets. Rey-Debove also emphasizes the important role that autonyms play in metalanguage. Autonyms are elements of primary language (object language) that are embedded in secondary language (metalanguage) and allow us to talk about language. Rey-Debove simplifies Barthes's formula, using it to describe the structure of autonyms: $E_1 (E_1 (C_1))$, in which E stands for expression and C for content. Autonyms exhibit some special characteristics that vary across languages. The article proceeds with a description of autonyms in Slovenian: Section 3.1 examines how autonyms are marked in written texts, Section 3.2 shows that any element from any level of language structure can become an autonym, Section 3.3 emphasizes the fact that autonyms in metalanguage may or may not be preceded by metalinguistic lexemes, and Section 3.4 shows that autonyms are in principle nouns.